

— ADVIES VOOR HET MONUMENT —

75 JAAR MOLUKKERS

— IN RIDDERKERK —

INHOUD

- 5. **Hoofdstuk 1**
Het proces
- 9. **Hoofdstuk2**
Het advies
- 13. **Hoofdstuk 3**
Reflectie
- 15. **Hoofdstuk 4**
Geschiedenis Molukkers in Ridderkerk

INLEIDING

In januari 2027 is het 75 jaar geleden dat de eerste Molukkers in Ridderkerk arriveerden. Om deze groep bewoners in Ridderkerk te erkennen, wordt er een monument voor de Molukse bewoners opgericht. In dit rapport wordt een advies gegeven over het Monument voor 75 jaar Molukkers in Ridderkerk en wordt het bijbehorende participatieproces beschreven. Het bijzondere aan dit proces is dat de Molukse gemeenschap van Ridderkerk leidend is in de totstandkoming van dit advies. De gemeente Ridderkerk heeft daarvoor de auteur van dit rapport gevraagd een participatieproject op te zetten waarin de tijd genomen kon worden om de Molukse gemeenschap te betrekken. De

wensen voor het monument zijn in meerdere bijeenkomsten met de Molukse gemeenschap geformuleerd. Waarbij jong en oud zijn of haar input heeft gegeven. Op deze manier hoopt de gemeente Ridderkerk dat het monument een breed gedragen basis heeft.

Het rapport is op de volgende manier ingedeeld: eerst wordt het proces van de totstandkoming van het advies uiteengezet, gevolgd door het advies betreffende het monument en een korte reflectie, ten slotte is er een korte geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Ridderkerk. De verslagen van de bijeenkomsten zijn opgenomen in een losse bijlage.

Hoofdstuk 1

HET PROCES

*'Een uniek participatieproces
waarbij de burger adviseert.'*

De gemeente Ridderkerk wil graag een monument om 75 jaar Molukse bewoners in Ridderkerk te vieren. Vanaf het begin is het duidelijk dat dit alleen kan door de Molukse inwoners te betrekken vanaf een vroeg stadium. De gemeente Ridderkerk loopt hiermee vooruit op de ontwikkelingen in de culturele erfgoedsector, waar steeds duidelijker wordt dat burgers niet alleen consumenten van cultuur en erfgoed zijn, maar dat zij mede bepalen hoe dit wordt ingericht. De gemeente is ruim op tijd begonnen aan dit proces waardoor op zorgvuldige wijze de Molukse gemeenschap betrokken is bij de totstandkoming van de randvoorwaarden van het monument. Er zijn zes bijeenkomsten van ongeveer twee uur georganiseerd in de periode mei tot en met november 2023. De gemeente liet haar betrokkenheid zien door de aanwezigheid van Lisette Ooms (4 bijeenkomsten) en wethouder Peter Meij (3 bijeenkomsten). Zij waren aanwezig als toehoorder en ter ondersteuning, maar hebben zich niet gemengd in het proces. Op de eerste bijeenkomst waren ruim 30 deelnemers, op de volgende bijeenkomsten waren er rond

de 20 deelnemers. De samenstelling van de groep verandert steeds. De groep mensen die actief is, omvat ruim 40 personen. Sommige mensen meldden zich af als ze een bijeenkomst niet konden komen of mailde hun bijdragen. Elke bijeenkomst besprak een bepaald aspect van het monument of monumenten in het algemeen. Het doel van de bijeenkomsten was de randvoorwaarden van het monument op te stellen (zie Advies). De verslagen van de bijeenkomsten zijn in de aparte bijlage toegevoegd. Hier volgt een korte beschrijving van de besproken thema's.

Bijeenkomst 1: De betekenis en verbeelding van het monument

Om iedereen los te maken van vooropgestelde ideeën over hoe het monument eruit zou moeten zien, bespraken we eerst wat het monument moest betekenen. Daarna spraken we over hoe je zoiets kan verbeelden en wat de sfeer moet zijn die het beeld uitstraalt. Om vervolgens die verbeeldingen weer langs de maatlat van de betekenis te waarderen. Hieruit kwam naar voren dat men een abstract harmonisch beeld wil dat de

verbinding tussen de geschiedenis en de toekomst legt.

Bijeenkomst 2:

De locatie van het monument

Hier begonnen we weer vanuit een abstracte beschrijving van waar de plek aan moet voldoen naar een concrete plek. Dit liep wat meer door elkaar omdat men Ridderkerk op het duimpje kent. Het wordt belangrijk gevonden dat de locatie zich ergens langs de route van de 4 mei herdenking bevindt. Opvallend was dat opeens de keuze voor een plek in het water werd geopperd en de hele zaal dit meteen omarmde.

Bijeenkomst 3:

Al bestaande Molukse monumenten

Er werd een vrij compleet overzicht gegeven van de bestaande Molukse monumenten in Nederland ter inspiratie en waardering. Hier werd duidelijk dat de bestaande monumenten de groep niet echt aanspraken als geschikt voor Ridderkerk. De meer abstracte monumenten werden het meest gewaardeerd. Met uitzondering van een beeld uit Lunteren van een man in een Moluks type boot. Hier was de hele zaal enthousiast over. De link met water en de dynamische uitstraling spraken tot de verbeelding.

Bijeenkomst 4:

Mogelijke kunstenaars

Er werd de deelnemers gevraagd om zelf kunstenaars aan te dragen die hen aanspraken. Bart Belonje en Marcel Timmers werden aangedragen. Vooral de laatstgenoemde kon op waardering rekenen. Tijdens de bijeenkomst werd er online naar andere voorbeelden gezocht. De beelden van Marcel Timmers hadden vervreemdende of ervaringskwaliteiten die men spannend vond.

Bijeenkomst 5:

Geschiedenis

Om voor de kunstenaars de context van het beeld te begrijpen, is het belangrijk dat zij inzicht krijgen in de diverse en complexe geschiedenis van de Molukkers in Ridderkerk. Samen werd er een tijdlijn gemaakt en sommige mensen schreven een stukje over hun persoonlijke geschiedenis.

Bijeenkomst 6:

Advies en geschiedenis bespreken

Om er voor te zorgen dat de deelnemers zich kunnen vinden in het advies werd deze uitgebreid besproken. Hierna werd er nog meer materiaal gemaaild door de deelnemers om het rapport te verrijken.

Flipover van bijeenkomst 1 over de betekenis van het monument.

BETEKENIS

(1962 NG da
andere heroes)

EMOTIE

ERKENNING → SOEPA

STRIJDEND

VERHAAL / GESCHIEDENS

→ GETATELIJK VERHAAL

VERDRIET van OUDERS

HEIMTWEE

NIEUWE VERBINDING
OUDE VERBINDING

TWEE WERELDEN

AFKOMST / WORTELS (ENG)

STRIJD

OPBOUWEN TOEKOMST

POLITIEK / RELIGIE OVERSTIJGEND
CULTUUR

KNIL-SOLDATEN (deel niet) POLITIE

BARAKKEN/LOODS

ZWERTKEI (METAFORISCH)

RESPECT VOOR OUDERS

Hoofdstuk 2

HET ADVIES

'We willen een monument voor de toekomst dat het verleden respecteert.'

Dit advies heeft betrekking op de randvoorwaarden waar volgens de Molukse deelnemers rekening mee dient te worden gehouden bij de ontwikkeling van het monument voor 75 Jaar Molukkers in Ridderkerk. Daarnaast wordt de gewenste locatie omschreven en welke kunstenaars in ieder geval uitgenodigd zouden moeten worden voor een ontwerp. Het is van belang dat in het verdere proces de Molukse gemeenschap betrokken blijft. En als er een eventuele adviescommissie wordt samengesteld wordt er geadviseerd hier in ieder geval enkele Molukse mensen uit Ridderkerk in op te nemen. Er zijn door de deelnemers vier mensen voorgedragen voor een eventuele commissie: Ilona Anakotta, Shima Pattisahusiwa, Soer van den Bergh en Carolien Manukiley.

Randvoorwaarden voor het monument

De deelnemers willen een harmonisch beeld dat de verbinding legt tussen het heden en het verleden en de christelijke en islamitische gemeenschap. Waarbij respect voor de eerste generatie en een toekomstgerichte blik samenvallen. Bij voorkeur heeft het een abstracte uitstraling met referenties naar de natuur. De materialen die gebruikt worden moeten een warme uitstraling en zachte tonen hebben. Het beeld mag verrassend zijn, een verhaal vertellen en uitnodigen tot gesprek. Daarnaast zou het mooi zijn als het beeld de gehele Ridderkerkse bevolking aanspreekt en niet alleen op de Molukse inwoners is gericht.

Er zijn ook enkele elementen die men niet wil.

- Men wil geen RMS-kleuren (rood, groen, blauw en wit) omdat dit niet leeft in de gehele Molukse Ridderkerkse gemeenschap. Datzelfde geldt voor de kleuren uit de vlag van Indonesië: rood-wit.
- Als er symbolen worden gebruikt dan het liefst niet te letterlijk. Dus niet een kruis en een halve maan voor de verschillende religieuze overtuigingen.
- Er moet ook geen overdaad aan symboliek zijn, waarbij allerlei symbolen door elkaar gebruikt worden. Dit soort beelden verliezen vaak hun helderheid.

Locatie

De locatie van het monument ligt bij voorkeur langs de route waar de 4 mei herdenking langs loopt, het liefst in de singel bij de Coosje Ayalstraat. Deze straat is vernoemd naar de Molukse verzetsstrijdster, die in Ridderkerk heeft gewoond. Omdat de Molukken een eilandrijk is, zou een plaatsing in het water de voorkeur hebben. Op deze manier wordt er vanwege de omgeving al direct een symbolische relatie getrokken die op verschillende niveaus werkt. Naast

de verwijzing naar eilanden, is water in beweging en omvat het idee van leven en vooruitgang. Het monument zou uit verschillende onderdelen kunnen bestaan die verspreid door de singel een geheel vormen.

De locatie kan door het plaatsen van een bankje op de oever een plek van ontmoeting en contemplatie worden. Dit zou de beleving en de toegankelijkheid voor ouderen en mensen die slecht ter been zijn vergroten. Er kan een bordje met een QR-code worden aangebracht die uitleg geeft bij het beeld. Deze suggestie kwam van de jongere generatie, maar wordt breed gedragen. Het is van belang dat het monument een punt van gesprek wordt, zodat Ridderkerkers die niet zoveel weten van de Molukse geschiedenis in Ridderkerk zich verder kunnen verdiepen.

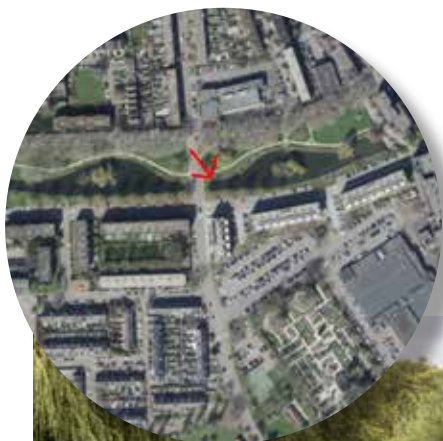
Kunstenaars

Omdat het op dit moment nog niet duidelijk is hoe de aanbestedingsprocedure loopt, willen de deelnemers toch een voorzet geven over welke kunstenaars in ieder geval benaderd dienen te worden. De voorkeur gaat uit naar (jonge) Molukse kunstenaars omdat zij de beeldtaal van de Molukse identiteit goed begrijpen, maar dit ook in een hedendaags jasje steken.

Kunstenaars zoals Joram de Kock, Dominique Latoel, Rafaël Pattiwael en Yopi Abraham zouden in ieder geval uitgenodigd moeten worden. Daarnaast zou het handig zijn om bij een eventuele aanbesteding Molukse kanalen te gebruiken, zoals Molukse zaken, Awareness

Moluccan Identity, Molukkers aan de Maas en het Moluks Historisch Museum.

Het werk van de Ridderkerkse Marcel Timmers wordt interessant gevonden en hij zou ook uitgenodigd kunnen worden.

De hoek van de singel bij de Coosje Ayalstraat (foto Marjolijn Kok).

Hoofdstuk 3

REFLECTIE

*'Meer dan veertig mensen
hebben bijgedragen
aan het advies.'*

Het participatieproces voor het monument 75 jaar Molukkers in Ridderkerk is succesvol verlopen. Meer dan veertig mensen hebben deelgenomen en op verschillende manieren bijgedragen aan het proces. Het laat zien dat er draagkracht is voor een monument binnen de Molukse gemeenschap en dat men bereid is tijd te steken in de ontwikkeling daarvan. De ruimte en tijd die de gemeente Ridderkerk hiervoor beschikbaar heeft gemaakt, zorgt voor een breed gedragen advies. Zoals in elk participatieproces zijn er ook enkele negatieve reacties geweest, maar deze zijn binnen de groep deelnemers besproken en verwerkt. Er zijn zes bijeenkomsten geweest in de avond die vaak iets uitliepen vanwege het enthousiasme van de deelnemers.

Het resultaat mag er dan ook zijn; een advies wat inzichtelijk maakt wat voor monument de gemeenschap wil, zonder de uitvoerende

kunstenaar te veel te beperken. Het meest verrassende element is misschien wel dat men een abstract beeld in het water wil. Dat was een uitkomst die de deelnemers bij het begin van het proces misschien niet hadden verwacht, maar aan het einde wel omarmden. Een ander effect van het proces is dat mensen met elkaar over hun geschiedenis praten en herinneringen ophalen. Door de context komen er dingen naar boven die bij de gemiddelde sociale bijeenkomsten niet naar voren komen. Dit vergroot en verdiept het al bestaande gemeenschapsgevoel. Het participatieproces voor het advies kan dan ook als een succes omschreven worden. Nu komt het spannende deel; de uitwerking en uitvoering van het daadwerkelijke monument. Maar met een vervolg van de samenwerking tussen de gemeente Ridderkerk, de Molukse gemeenschap en de kunstenaar moet dit slagen.

Hoofdstuk 4

GESCHIEDENIS MOLUKKERS IN RIDDERKERK

***'Soms begreep je elkaar niet,
maar met handen en voeten
kwamen we samen
een heel eind verder.'***

Samen met de deelnemers is een korte geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Ridderkerk geschreven. Met behulp van een tijdlijn en korte zelfgeschreven teksten is de geschiedenis verteld en gedeeld binnen de groep, zodat alle belangrijke momenten op de tijdlijn staan. Deze geschiedenis is geschreven om voor de kunstenaars de context te schetsen waarbinnen dit monument geplaatst kan worden. Het is geen volledige geschiedenis en bevat een mix van een algemene tijdlijn met individuele accenten. Het laat zien dat de geschiedenis van de Molukse bewoning in Ridderkerk divers is en dat men op verschillende momenten in Ridderkerk is komen wonen.

De Skaubryn waarmee ook Ridderkerkse Molukkers naar Nederland kwamen (foto: MHM).

De geschiedenis in Ridderkerk is anders dan op andere plekken

Het ontbreken van een Molukse wijk zorgt ervoor dat de Ridderkerkse geschiedenis anders is dan op de meeste andere plekken waar Molukkers kwamen wonen. Één Molukse bewoner van Ridderkerk heeft een ongewoon verhaal over de aankomst naar Nederland. Hans Picauly was, terwijl hij in dienst was van het KNIL, gewond geraakt en in 1949 naar het Coolsingelziekenhuis in Rotterdam gebracht. In het ziekenhuis ontmoette hij zijn toekomstige vrouw die daar als verpleegster werkte. Hij zou niet meer naar Indonesië terugkeren en kwam later in Ridderkerk wonen.

De aankomst van de eerste Molukse bewoners

In januari 1952 kwamen de eerste Molukse bewoners naar Ridderkerk. Het ging om leerling-politiemensen waarvan de meeste als verstekeling mee gekomen waren en enkele KNIL-soldaten.

De politiemensen (Polisi Istimewa) kwamen uit Oost-Indonesië en hadden geprobeerd los te blijven van Indonesië waardoor ze niet meer veilig waren in het land. Luitenant Veltman had de mannen aan boord gesmokkeld van de eerste vaart van de Kota Inten, waar ze na ontdekking als scheepspolitie dienstdeden. Ze waren eerst ondergebracht in Schattenberg en de Fledders in Drenthe. Lt Veltman zorgde ervoor dat zij naar Ridderkerk kwamen. Het waren allemaal vrijgezelle mannen die meteen gingen werken bij de scheepswerven. Zij werden ondergebracht in kamp Q aan de Benedenrijweg in Slikkerveer, ook wel bekend als het Polenkamp. De gemeente wilde

Molukse passagiers aan boord van de Kota Inten (1e reis). In hun midden: sergeant-majoor administrateur T. Smit. v.l.n.r.: J. Huliselan, J.W. Soulissa, Paliama, Havelaar, Smit, Suitella, Supusepa (met bas), L. Soulissa, H. Sijahailatua, Diaz. Gehurkt v.l.n.r.: P. Nanlohy, J. Sahertian, Tomasoa, G. Sahulata, W. Putuhena. Op de voorgrond ligt Manusama.
(foto MHM: F 99.8164)

toendertijd niet dat Molukse gezinnen zich vestigden in Ridderkerk, waardoor vier getrouwde mannen met hun gezinnen opgevangen werden door de familie Smit in een villa in Kinderdijk.

Huwelijken met Ridderkerkse vrouwen

Aangezien het jonge vrijgezelle mannen waren in kamp Q ontstonden er al vrij snel relaties met

Ridderkerkse vrouwen. Dolf Ohello was de eerste die in 1953 met een Ridderkerkse in het huwelijksbotje trad. Een opmerkelijk detail is dat de Ridderkerkse vrouwen door te trouwen met een Molukse man (die op dat moment staatloos waren) hun Nederlandse status ook moesten inleveren en dus ook staatloos werden. Deze vrouwen verdienen erkenning voor wat hen is aangedaan en hoe zij voor hun geluk en gezin kozen. Het was in die tijd toch al niet zo geaccepteerd om met iemand uit een andere cultuur te trouwen, laat staan je nationaliteit te verliezen. Dit laatste was in die tijd extra wrang omdat men net weer het gevoel had Nederlander te zijn zonder Duitse

Kamp Q in Slikkerveer. De bas is van Rob Manupassa die hij al in Surabaya had (foto: MHM F 99.9469).

overheersing. Het leidde dan ook tot spanning tussen de vrouwen en hun Nederlandse families. De meeste vrouwen pasten zich aan de Molukse cultuur aan. De gemeente wilde in de beginjaren deze gezinnen geen onderdak verlenen waardoor zij soms bij familie inwoonden of vertrokken naar andere woonplaatsen of woonoorden zoals het nieuw gebouwde woonoord IJsseloord.

Van de boot naar de scheepswerf

De vrijgezellen in kamp Q waren echt een uitzondering omdat zij meteen aan het werk gingen in de scheepswerven. Normaal werden de Molukkers en hun eventuele gezinnen verspreid over Nederland in woonoorden geplaatst (totaal 90 woonoorden). Het beleid was dat men niet mocht werken omdat het om een tijdelijk verblijf zou gaan. Er waren in 1951 twaalf vaarten voor nodig om al die mensen hier te krijgen. De families die uiteindelijk in Ridderkerk kwamen, zaten op verschillende boten zoals de Atlantis, de Castelbianco, de Grote Beer, de Kota Inten, de Roma, de Skaubryn en de Somersetshire. En

Het kerkkoor van Obadja (foto: Ed Sahulata en Peter Leiwakabessy).

sommige zouden pas later komen, zelfs met het vliegtuig.

In de chaos van de evacuatie moesten er keuzes gemaakt worden

Opvallend is het verhaal van Rudi Leiwakabessy die als 'zoon' van de familie Watimena naar Nederland komt. Het kwam vaker voor dat mensen kinderen van vrienden of familie meenamen als hun eigen kind. In de chaos van de evacuatie moesten er namelijk snel keuzes gemaakt worden en er was niet genoeg plaats voor alle kinderen of mensen die niet zo'n duidelijke positie hadden. Er werden ook

kinderen achtergelaten omdat ze elders op school zaten of bij familie verbleven. Men dacht dat het voor korte tijd was, maar sommigen zouden hun kinderen niet meer zien.

Rudi woonde eerst in Schattenberg maar komt in 1955 naar Ridderkerk om te werken. Hij verbleef in het logégebouw van Boele Bolnes. De scheepswerven hebben een grote aantrekkingskracht en vooral de Molukkers uit de Zeeuwse kampen (o.a. Middelburg en Breskens) die een opleiding volgen aan de scheepvaartschool komen rond het midden van de jaren vijftig naar Bolnes en Slikkerveer. Veel van hen worden in Rotterdam opgeleid

Mannen werkzaam bij de scheepswerven (foto: Ed Sahulata).

tot lasser. Voor enige tijd sliepen ze op een boot nabij scheepswerf IHC Gusto. Eens in de twee weken reisden zij in het weekend tussen Zeeland en Ridderkerk waar hun gezinnen nog verblijven. Pas na enige tijd vonden zij woningen in Ridderkerk en vestigden zich permanent.

Tot de jaren zestig ging het om christelijke Molukkers en in 1956 wordt het Molukse kerkgebouw Obadja in gebruik genomen. Daarvoor kerkten zij in de Bron in Rijsoord. De aantrekkingskracht van de scheepswerven blijft tot in de jaren zestig en de Molukse

KLEINE GESCHIEDNIS DOOR SOER VAN DEN BERGH OLLONG

'De Nederlandse taal spreken en leren was een crime.'

Ik kan mij nog de brui-
loft herinneren van
"Sam Manubulu". De
islamitische moeders en
christelijke moeders gin-
gen met elkaar koken. En
de jongeren serveerden
met elkaar in Moordrecht.

Mijn broertjes en zusjes
gingen naar de Noord-
school. De hoofdmeester
had nog nooit islamiti-
sche kinderen gehad. Met
de vastenmaand kwamen
ze 30 dagen steevast te
laat of helemaal niet van-

wege 's nachts eten. Met
het suikerfeest kwamen ze
ook niet, maar dat werd
goed gemaakt met loem-
pia's en andere hapjes.
Ook de Nederlandse taal
spreken en leren was een
crime.
Alles is toch goed geko-
men.

‘Van een houten barak in een bosrijke omgeving, gingen we naar een rijtjeshuis, in een poldergebied.’

Het enige wat ik als elfjarige van de verhuizing kan herinneren, is dat wij als gezin met een bus naar Ridderkerk gingen en dat de reis heel lang duurde. Heel naïef zat je in de bus met je neus tegen het raam naar die eindeloze weilanden met koeien te kijken. Drukke wegen met ellenlange rijen auto's in afwachting, alsof wij naar een ander land gingen verhuizen....

Van een houten barak in een bosrijke omgeving, gingen we naar een rijtjeshuis, in een poldergebied, in Ridderkerk wonen. Als enige islamitische Molukse gezin, kwamen wij in Slikkerveer in de Brucknerstraat tussen de Hollandse mensen wonen. Brucknerstraat 24 was vergeleken met

het wonen in een houten barak voor ons, bij wijze van spreken, een paleis! Ineens hadden we een stenen huis met een hal, woonkamer, grote keuken met een bijkeuken, dan nog een trap naar boven! Met vier slaapkamers. Een grote badkamer met een lavet en een aparte wasbak. Voor onze begrippen was dat heel veel ruimte!

De eerste dagen rende je van boven naar beneden en als je boven was, zag je al die deuren. Denk je, oké wat was wat ook alweer.... Mijn ouders hadden de slaapkamerindeling met ons besproken. De slaapkamer van onze ouders en daarnaast de jongenskamer. De grootste kamer was voor de meisjes en daarnaast ons kleine moskeetje! Iets wat

ik als puber niet kon begrijpen. Waarom moesten wij per se een bidkamer hebben! In het begin kon ik niet wennen aan onze leefsituatie in Ridderkerk. Hoe vrij en onbezorgd wij het als kinderen in het kamp hadden, hoe streng onze ouders werden en ons in de gaten hielden. Wij moesten ons best doen op school en na schooltijd gelijk weer naar huis. Mijn ouders hadden het heel erg moeilijk met het opvoeden van hun kinderen in een samenleving die zij niet kenden.

groep verspreidt zich steeds verder over Ridderkerk. In 1961 ging een Molukse familie in Rijsoord wonen en een jaar later kwam er nog een gezin bij.

Molukkers uit Nieuw Guinea worden ingevlogen

In de jaren zestig komt er een andere groep Molukkers naar Ridderkerk. Dit waren mensen met verschillende functies binnen en buiten het KNIL die Nieuw Guinea moesten verlaten toen dit onder Indonesisch gezag kwam in 1962. Sommigen kwamen met de boot maar enkele gezinnen kwamen ook met het vliegtuig via de luchtbrug Biak-Amsterdam, zoals de familie Patty-Manukiley. Eerst werden

De moskee met minaret in kamp Wyldemerck (foto: MHM D0001).

zij ondergebracht in kazernes in Wezep en Rotterdam om uiteindelijk in 1965 in Ridderkerk te komen wonen.

Islamitische Molukkers uit Wyldemeck

Tussen 1966 en 1969 komt de laatste grote groep Molukkers naar Ridderkerk. Het gaat om islamitische Molukkers uit het kamp Wyldemerck in Friesland. Kamp Wyldemerck werd toegewezen aan de islamitische Molukkers nadat zij in kampen hadden gezeten waar zij nauwelijks hun religieuze verplichtingen konden uitoefenen. Na het bekende 'keu-

Mevrouw Pattisahusiwa inspecteert de bouw van de moskee (foto: Shima Pattisahusiwa).

kenincident' in Schattenberg ging het Committee Ambonezen Zorg uiteindelijk overstag en kregen zij een eigen kamp. In 1954 kwamen de eerste bewoners in het kamp wonen, in 1956 was de opening van de moskee. De eerste moskee in Nederland met een minaret. Eind jaren zestig besloot de overheid om het kamp op te heffen in het kader van integratie. Een deel ging in Ridderkerk wonen en een ander deel in Waalwijk.

Het was moeilijk om de feestdagen te vieren

In 1969 verhuisde de laatste bewo-

ner vanuit kamp Wyldemerck naar Ridderkerk. Men woonde verspreid in Ridderkerk. De eerste bewoners gingen in de Bloemenbuurt wonen, de tweede groep in Slikkerveer en de derde groep in Ridderkerk-Oost. Ze hadden in het kamp gestreden voor een moskee, maar in Ridderkerk moesten ze het doen met een benedenverdieping in een woonhuis aan de Verdistraat 12 in Slikkerveer. Op de bovenverdieping woonde een vrijgezel. De imam woonde met zijn gezin ernaast op nummer 10. In de beginjaren was het moeilijk om de twee grote islamitische feestdagen in de moskee te vieren. We moesten uitwijken naar een gymzaal omdat de moskee te klein werd voor de gemeen-

KLEINE GESCHIEDENIS DOOR SHIMA PATTISAHUSIWA

‘Soms begreep je elkaar niet, maar met handen en voeten kwamen we samen een heel eind verder.’

De burens aan beide kanten waren van af het begin dat wij in de straat kwamen wonen, voor ons van groot belang en grote steun geweest. Denkend aan de burens, zie ik hun lieve gezichten weer voor me.

Ik heb de burens op nr. 22 een keer gevraagd wat hun herinneringen waren, toen wij naast hun kwamen wonen. De buurvrouw zei; “Ik weet het nog heel goed. Ik hoorde een bus rijden en ging voor het raam staan kijken. Vol verbazing stopte de bus precies voor onze deur. Ik zag allemaal donkere mensen en kinderen uit de bus komen

en het huis naast ons binnen treden. Een hoop herrie voor de deur en in het huis! Kinderen die de trap op en af renden!

Het eerste wat bij me op kwam was, vreselijk! Deze mensen zullen toch niet met zijn allen naast ons komen wonen? Het huis stond al enige tijd leeg en we wisten niet wie naast ons zou komen wonen. Maar dit had ik niet verwacht! Wij waren niet van tevoren geïnformeerd door de woningstichting of de gemeente!” Haar man vulde haar aan; ‘Maar ik heb gelijk tegen mijn vrouw gezegd, deze mensen hebben in een kamp gewoond en hebben het niet breed

gehad. Wij gaan hun helpen.”

Ik was ontroerd met wat de buurman zei.

De buurvrouw vertelde ook toen ze voor het eerst het oproep tot het gebed hoorde. “Ik dacht, wat is de buurman aan het schreeuwen of is hij aan het zingen!? Ik zei tegen mijn man, we gaan eerst kennis maken met de burens en dan vragen we gewoon of het allemaal wat zachter kan... We hebben de volgende dag ook kennis gemaakt. Soms begreep je elkaar niet, maar met handen en voeten kwamen we samen een heel eind verder. Bij de eerste kennismaking hebben we ook zo gelachen! Het was gewoon heel gezellig! Bijna 30 jaar hebben we naast elkaar gewoond. Lief en leed samen gedeeld. Je moeder en ik hebben ook veel van elkaar geleerd. Als burens zijn we vanaf het begin

overal bij betrokken geweest en als er iets in de familie was, kwam je moeder langs om het te vertellen. Als ik vroeg of ik haar ergens mee kon helpen, zei ze; “ja, morgen potong potong jah (met een groepje vrouwen groenten en vlees snijden). Dat heb ik ook altijd heel bijzonder gevonden. Ik als enige Hollandse buurvrouw tussen al die Molukse vrouwen. Ik werd opgenomen in de groep. Hoewel de vrouwen niet zo goed Nederlands spraken, konden we elkaar goed begrijpen.” Toen wij allemaal het huis uit waren, had onze moeder alleen nog maar één wens. Ze wilde graag haar geboorteplaats aan haar burens laten zien en kennis laten maken met de familie op de Molukken.

De buurvrouw zei; “Wij koesteren nog steeds de momenten toen we met jullie moeder naar de Mo-

lukken zijn geweest. We werden door de familie daar ook hartelijk ontvangen. Dat was voor ons een hele mooie ervaring. Na het overlijden van jullie moeder, hebben we geen betere burens meer gehad.”

schap die steeds groter werd. Het was erg onpersoonlijk en koud in de gymzaal. We liepen in onze traditionele gebedskleding over straat en hadden veel bekijks.

Molukse identiteit

Er waren nu twee verschillende geloofsgemeenschappen in Ridderkerk, maar de Molukse identiteit zorgde ervoor dat men elkaar wel wist te vinden.

Van 1968 tot 1971 was er ook een Moluks voetbalelftal genaamd Bintang Fadjar. Het was de eerste organisatie met Molukkers uit beide geloven die gecoacht werd door Anton Sahajaja. Het was een succesvol team en ze wonnen de volgende prijzen: de Indonesië

De groep busreizigers voordat het dak eraf is. (foto: Peter Leiwakabessy).

beker en de Soumokil beker. Als het team speelde gingen er volle bussen met supporters mee.

In het begin van de jaren zeventig werden de eerste kinderen van de derde generatie geboren. Men was er niet alleen om te werken. In 1975 werd er een busreis naar Volendam georganiseerd door Obadja die spannender uitpakte dan verwacht als het dak letterlijk van de bus gaat. De chauffeur was vergeten dat het luik in het dak open stond en toen men onder een viaduct doorreed, bleef het luik achter.

Staatloosheid

De staatloosheid is in de jaren zeventig nog aanwezig bij een deel van de Molukse bewoners, waardoor sommigen op school vertellen dat zij niet hoeven te stemmen. De staatloosheid geldt ook voor hun hier geboren kinderen en sommigen worden pas Nederlands als ze in de jaren tachtig trouwen. Enkel zijn nog steeds staatloos.

De moskee in Ridderkerk

Toen de islamitische gemeenschap groter werd, ging een delegatie naar de overheid om haar te herinneren aan de belofte die zij had gedaan. Als een Molukse gemeenschap van voldoende grootte was, had zij recht op een gebedshuis. De moskee werd gebouwd aan de J.S. Bachstraat in Slikkerveer. De officiële opening van de Molukse Moskee Ridderkerk Bait-al-Rahmaan werd op 14 oktober 1984

Elftal foto van links naar rechts. Boven: Arsad Hatoeina Karim Launuru, Mochtar Rollobesy, Ronnie Worung, Raimond Hatulawaja, Bram Birahi, Chris birahi, Hamid Samaniri en Jusuf Launuru. Onder: Fery Worung, Din Rollobesy, Ibrahim Lesteluhu, Hamid Lesteluhu, Abdullah Launuru, Mochtar Hatulawaja en Tomas Djermol. Niet op de foto: Noes Sitania, Eldon Evers en de trainer Anton Sahajaja (foto: Arsad Hatoeina).

feestelijk gevierd. De moskee heeft een mooie koepel en minaret. Een lang gekoesterde wens was in vervulling gegaan.

Samen verenigd in Ridderkerk

In 1984 werd de christelijke vereniging Madju opgericht in de Platanenstraat in Ridderkerk.

In 1987 vond er een kleine erkenning voor de Molukse KNIL-soldaten plaats met de uitreiking van de Rietkerkpenning en een jaarlijkse uitkering. De penning met de officiële naam "De Herdenkingspenning komst Ambonezen naar Nederland" herinnert aan het jaar 1951.

In 1987 werd Sapa Sangka opgericht, een zangkoor voor senioren waar vooral mensen van de eerste generatie lid van waren. Ze traden veel op en hadden succes. De oprichting van allerlei initiatieven laat zien dat men zich wil organiseren. Dat werd in Ridderkerk bemoeilijkt door het ontbreken van een wijk met bijbehorend buurthuis. Zo'n plek wordt nu nog steeds gemist.

Men legde ook de verbinding met het niet Molukse deel van Ridderkerk zoals bijvoorbeeld bij de oprichting van Vrouwen Vooruit! in 1991. Een club vrouwen met allerlei verschillende nationaliteiten die socio-culturele activiteiten organiseren.

In 1996 werd gevierd dat de Molukkers 45 jaar in Ridderkerk wonen. Bij de Oudheidkamer werd een tentoonstelling ingericht en er was feest met een pasar malam.

In 2000 werd de landelijke vereniging Vrouwen voor Vrede op de Molukken opgericht. Deze vereniging bestaat uit protestanten, katholieken en islamitische vrouwen. Op de Molukken waren er op dat moment gewelddadigheden tussen de verschillende geloven. Hier wilde men iets aan doen. Door de organisatie werden vredesweekenden georganiseerd en stille tochten om aandacht te vragen voor de situatie op de Molukken. Men orga-

Opening stichting Madju
(foto: Peter Leiwakabessy)

Receptie na het verkrijgen van de Rietkerkpenning
(foto: Peter Leiwakabessy).

niseerde ook bijeenkomsten voor christen- en moslimmolukkers om de rust te bewaren in Nederland.

In 2011 was er opnieuw een feest vanwege 60 jaar Molukkers in Ridderkerk. Er was wederom een tentoonstelling in de Oudheidkamer. Er werden allerlei activiteiten georganiseerd zoals een sporttoernooi met volleybal en badminton. Ondertussen waren de Molukkers door heel Ridderkerk verspreid en was er alweer een vierde generatie aan het ontstaan.

KLEINE GESCHIEDENIS DOOR ED SAHULATA

Activiteiten van culturele vereniging Amahatu

1994

Reünie kamp Q. Uit het gehele land kwamen de oude bewoners van Kamp Q. Feest werd gehouden bij Jaap vd Graaf die altijd de Molukkers een warm hart toe droeg. Bv in de begin dagen van Kamp Q mochten de mannen geluidsapparatuur en muziekinstrumenten op de pof Ienen van Jaap vd Graaf. Bij hem zijn vele bruiloften en feesten gegeven in de loop der jaren.

1995

Survival voor kinderen in het Reijerpark te Ridderkerk

1996

Tjakalele dansgroep Amahatu opgericht. Olv Ed Sahulata en Oom Birahy. Ama hatu betekent Ama vader en hatu-batu steen. Wekelijks op de vrijdagavonden oefenende we en deden spelletjes met de kinderen van de 3e generatie, bv huru2, tjintjin, hela rotan en gagababa. Verder deden de meisjes menarie dansen olv. Corry Birahy. Later overgenomen door 1. Marscha Evers en 2. Suzanne Manubulu. Ongeveer 30 optredens gehad van verjaardagen tot bruiloften en de RMS viering in de Houtrusthallen en Apeldoorn.

24-8-1996

Pasar Malam georganiseerd op het St Jorisplein te Ridderkerk. Ter gelegenheid van 45 jaar Molukkers in Nederland. Door de projectgroep KOTA INTEN, bestaande uit vertegenwoordigers

van de Stichting Moskee en Stichting Madju.

25-4-1997

Optreden RMS dag Houtrusthallen en Bulu ajamdans.

19-11-1999

Tentoonstelling in de Oudheidkamer Ridderkerk georganiseerd door Ed Sahulata en Djannah Ollong. Met de 1e generatie tifa lessen gehad en tevens voor de tjakalelgroep parangs en salawakus gemaakt.

1999

Op een mooie vrijdagavond vliegers gemaakt met de 1e generatie in ten Donck. Elke Oom maakte de beste vlieger van de groep vonden zij. Ze zeiden bv. "Mijn dorp maakt de beste in vliegers" zij waren trots op hun dorp. Oom Birahy kwam het verste weg met zijn vlieger wel tot over het RVVH terrein.

20-5-2000

Inzamelingsfeest in de Fakkelt ter gelegenheid van HELP AMBON IN NOOD. Afsluiting door de FOCO Band.

1-9-2001

Met leden van de Stichting Moskee en Stichting Madju in een bus naar kamp Lunetten, waar de theatergroep Delta Dua een voorstelling gaf in Barak 1b.

1-10-2011

Ter gelegenheid van 60 jaar Molukkers in Ridderkerk is de werk-

groep Uru Nia gevormd. Uru Nia is een samenwerkingsverband tussen de Molukse christelijke- en islamitische gemeenschap in Ridderkerk. Zij bestaan uit leden van de Stichting Madju en stichting Moskee, werkgroep 004 en jongeren uit de Molukse gemeenschap in Ridderkerk. Door Uru Nia zijn diverse activiteiten georganiseerd zoals: Feestavond, volleybaltoernooi, badmintontoernooi en een survival in het Reijerpark. Tijdens de feestavond waren een compleet programma samengesteld door leden van islamitische en christelijke stichtingen. Onder andere een modeshow, gaba gaba dans, dansoptredens van meiden en jongens van de 3e generatie. Als sluitstuk een Tjakalele dans, waarbij het einde afgesloten werd met een verbroedering (Pela gandong).

1-3-2012

Expositie in de Oudheidkamer van Ridderkerk. Samenwerking tussen christelijke en islamitische leden. Georganiseerd door Ed Sahulata en Djannah Ollong.

25-4-2012

Optreden Tjakalelgroep Amahatu en menarigroep Grandaria op de herdenkingsdag van de 62e viering RMS in Apeldoorn.

COLOFON

Advies Monument 75 jaar Molukkers in Ridderkerk
Marjolijn Kok
BAT-report 2
Bureau Archeologie en Toekomst, Rotterdam
Vormgeving Studio Knal
In opdracht van gemeente Ridderkerk
©2024

Met dank aan de deelnemers:

Chris Anakotta, Ferry Anakotta, Ilona Anakotta, Obed Anakotta, Latifa Benomar, Fine Birahij, Shanice Birahij, Evy Bravenboer-Anakotta, Thomas Djermor, Zainal Evers, Arsad Hatoeina, Fatah Hatuluwaja, Hamdi Hatuluwaja, Saiet Hatuluwaja, Marcel Latupeirissa, John Leiwakabessy, Peter Leiwakabessy, Carolien Manukiley, Rutger Manusama, Danijal Ollong, Djamal Ollong, Djannah Ollong, F. Ollong, Riad Ollong, Uhud Ollong, Jo Papileja-Toumahuw, Shima Pattisahusiwa, Hamdja Patty, Mahmud Patty, Goos Picauly, Ismael Ririn, Achmad Rolobessy, Ainoen Rolobessy, Sarpa Rolobessy, Ed Sahlulata, Yayah Samaniri, Marius Sinaij, Johanna Sinaij - Djermor, Ghani van den Bergh, Rowaidah van den Bergh, Soer van den Bergh-Ollong, Ria Voorberg-Siahailatua en Christina Wilbers-Djermor.

De bovenstaande lijst is niet volledig. Aan degene die niet vermeld zijn, maar wel aanwezig waren ook dank. Bij participatieprojecten is de groep altijd groter dan je direct ziet.

— ADVIES VOOR HET MONUMENT —

75 JAAR MOLUKKERS

— IN RIDDERKERK —